

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum conscientia possit errare.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

in conscientia: sed contra conscientiam facit, & dicitur hoc mala conscientia facere, in quantum factum iudicio scientia non concordat. Et sic patet, quod non oportet conscientiam esse idem, quod liberum arbitrium.

Ad v. dicendum, quod conscientia dicitur esse naturale iudicium, in quantum tota examinatio, uel conciliatio conscientia ex naturali iudicio dependet, ut prius dictum est.

Ad vi. dicendum, quod peccatum est in uoluntate, & ratione, sicut in subiecto: in conscientia autem alio modo, ut dictum est.

Ad vii. dicendum, quod conscientia dicitur scire aliquid non proprie, sed secundum illum modum loquendi, quo scire dicitur illud quo scimus.

Ad viii. dicendum, quod dicitur esse spiritus, id est spiritus nostri instinctus, prout ratio dicitur spiritus.

Ad ix. dicendum, quod conscientia, nec est potentia nec habitus, sed actus. Et quamuis actus conscientia non sit semper, nec sit in dormire: tamen actus ipse manet in sua radice, in habitibus applicabilibus ad actum. Rationes autem illas, quae probant conscientiam non esse habitum concedimus.

Ad primvm vero, quod in contrarium obicit, quod scilicet sit habitus, dicendum, quod conscientia dicitur esse intellectus nostri lex: quia est iudicium rationis ex lege naturali deductum.

Ad ii. dicendum, quod aliquis sibi ipse dicitur esse conscius per legem naturalem eo modo loquendi, quo aliquis considerare dicitur secundum principia: sed per conscientiam, eo modo loquendi, quo aliquis dicitur considerare ipso actu considerationis.

Ad iii. dicendum, quod quauis scientia sit habitus, tamen applicatio scientia ad aliquid non est habitus, sed actus, & hoc signat nomine conscientia.

Ad iiii. dicendum, quod ex his actibus non generat habitus alterius modi ab illo habitu, ex quo actus eliciuntur: sed uel aliquis habitus eiusdem rationis, sicut ex actibus in fusa charitatis generat aliquis habitus dilectionis, uel praexistens augmentatur, sicut in eo qui habet habitum temperantiae acquisitum ex actibus, ipse habitus augmentatur. Et ita cum actus conscientiae procedat ex habitu sapientiae & scientiae, non generatur inde aliquis habitus alius ab eis, sed illi habitus perficiuntur.

Ad v. dicendum, quod cum conscientia dicitur esse spes, est predicatio per causam, in quantum conscientia bona facit hominem bonae spei esse, ut glossa ibidem exponit.

Ad vi. dicendum, quod etiam ipsi habitus naturales sunt nobis ex immisione diuina. Et ideo cum conscientia sit actus proveniens ex habitu naturali ipsius synderesis, dicitur conscientia ex diuinam immisione esse, per modum quo omnis cognitio veritatis, quae est in nobis, dicitur esse a Deo a quo principiorum primorum cognitio nostrae naturae est indita.

Ad vii. dicendum, quod in illa diuisione philosophi actus in habitu includitur, eo quod habitus ex actibus generari probauerat, & similitum ad eum eos esse principium, & sic conscientia non est habitus, nec potentia, sed actus qui ad habitum reducitur. Rationes autem illas, quae probant conscientiam esse actum, concedimus.

ARTICVLVS II.

Utrum conscientia possit errare.

Secundo quaeritur, utrum conscientia possit errare. Et videtur quod non: Naturale enim iudicium

numquam errat; sed conscientia est naturale iudicium, ergo non errat.

¶ 2 Præ. Conscientia addit aliquid supra scientiam: id autem quod addit, nihil dimittit de ratione scientiae: sed scientia numquam errat, quia est habitus quo semper uerum dicitur, ut patet in 6. Ethic. ergo nec conscientia errare potest.

¶ 3 Præ. Synderesis est scintilla conscientia, ut dicitur in glo. Ezech. 1. ergo conscientia comparatur ad synderesim, sicut ignis ad scintillam: sed eadem est operatio & motus ignis, & scintillae: ergo & conscientia, & synderesis: sed synderesis nunquam errat, ergo nec conscientia.

¶ 4 Præ. Conscientia est m. Dam. 8. si est lex intellectus nostri: sed lex est certior quam ipse intellectus, intellectus autem semper est rectus, ut dicitur in 3. de Anima. ergo multo fortius conscientia semper est recta.

¶ 5 Præ. Ratio ex ea parte, qua synderesim attingit, non errat; sed ratio coniuncta synderesi facit conscientiam, ergo conscientia numquam errat.

¶ 6 Præ. In iudicio statum dicitur testium: sed in iudicio diuino testis est conscientia, ut patet Rom. 2. testimonium illis reddente conscientia sua &c. Cui igitur iudicium diuinum numquam possit falli, videtur quod conscientia nunquam errare possit.

¶ 7 Præ. In omnibus regulam, ad quam alia regulantur, oportet habere rectitudinem indeficientem: sed regula quaedam humanorum operum est conscientia, ergo oportet conscientiam esse rectam.

¶ 8 Præ. Spes innititur conscientia, sicut habetur per glo. 1. Tim. 1. ex corde puro & conscientia bona: sed spes certissima est, ut habetur Heb. 7. Ut per duas res immobiles quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus: quia confugimus ad tenendam propositam spem, ergo conscientia indeficientem rectitudinem habet.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 16. uenit hora, ut omnis qui interficit uos &c. ergo his, qui occidebant Apostolos, dicebat conscientia quod ex hoc placerent Deo: sed hoc est erroneum, ergo conscientia errat.

¶ 2 Præ. conscientia collationem quandam dicit: sed ratio conferendo, decipi potest, ergo conscientia errare potest.

RESPON. Sicut ex dictis patet, conscientia nihil aliud est quam applicatio scientiae, ad aliquem spalem actum, in qua quidem applicatione contingit esse errorem dupliciter. Vno modo, quia id, quod applicatur, in se errorem habet. Alio modo ex eo, quod non bene applicat, sicut in syllogizando contingit peccatum dupliciter, uel ex eo quod aliquis falsis utitur, uel ex eo quod non recte syllogizat. Sed hoc quidem quod falsus utatur, ex una quodam parte contingit, ex alia autem parte non contingit dictum est. n. supra, quod per conscientiam applicat notitia synderesis & rationis superioris, & inferioris ad actum particularem examinandum. Cuius autem actus sit particularis, & synderesis iudicium uniuersale existat, non potest applicari iudicium synderesis ad actum nisi fiat assumptio alii cuius particularis. Quae quidem particularitatem, quaeque subministrat rationem superioris, quaeque inferioris, & sic conscientia perficitur quasi quodam syllogismo particulari. Ut si ex iudicio synderesis profertur, nihil prohibetur lege Dei esse faciendum, & ex superioris rationis notitia assumatur, concubitum cum ista muliere est prohibitum lege Dei, fiet applicatio conscientiae concludendo, ab hoc concubitu esse abstinendum. In uniuersali quidem iudicio synderesis, errorem esse non contingit, ut supra ex dictis patet: sed in iudicio

c. 3. & 5. c. 5.

Super illud in 4. partib. sumpta est Hiero.

Li. 4. c. 23. 3. de aia com. 31. c. 2.

Ar. preced.

Ar. preced.

Ar. prac. & ad 1. ar.

judicio rationis superioris contingit esse peccatū, sicut cū quis existimat esse s̄m legem vel contra, quod non est, ut hæretici qui credunt iuramentū a Deo esse prohibitum. & iō error accidit in conscientia pp fallitatem, quæ erat in superiori parte rōnis. Et similiter contingere pōt error in conscientia, ex errore existente in inferiori parte rōnis, vt cum aliquis errat circa ciuiles rōnes iusti uel iniusti, honesti uel inhonesti. Ex hoc autem qd non re dō modo applicatio fit in cōscientia, etiam error contingit: quia sicut in syllogizando in speculatiuis continget formam debitam argumentandi p̄mitti, & ex hoc in conclusione accidere falsitatem: ita etiam contingit in syllogismo qui in operabilibus requiritur, ut dictum est. Sciendum tñ quod in quibusdam conscientia nunquam errare pōt, qñ. factus ille particularis, ad quem conscientia applicatur, habet de se in synderesi vniuersale iudicium. Sicut enim in speculatiuis non contingit errare circa particulares conclusiones, quæ directe sub principiis vniuersalibus assumuntur in eisdem terminis, ut in hoc quod est, hoc totum esse maius sua parte nullus decipitur: sicut nec in hoc, omne totum est maius sua parte: ita nec in hoc, quod est Deum non esse a me diligendum, vel aliquid malum esse faciendum, nulla cōscientia errare potest, eo quod in utroque iudicio, tam speculabilem, q̄ operabilem, & maior est per se nota utpote, in vniuersali iudicio existens, & minor etiam quidē de seipso prædicatur particulariter. ut cum dicis, omne totum est maius sua parte: hoc, totū q̄dam est. ergo est maius sua parte.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ conscientia dī naturale esse iudicium, in quantum est conclusio quædam ex naturali iudicatorio deducta, in qua potest error accidere: & si non propter errorē naturalis iudicatorii, tamē propter errorem particularis assump̄t: vel propter indebitum ratiocinandi modum, ut dictum est.

In corp. ar.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ conscientia addit supra scientiam applicationem scientiæ ad actum particularem, & in ipsa applicatione pōt esse error quamuis in sc̄ia error non sit. Vel dicēdum, q̄ cōsc̄io dico conscientiam, non dico vel implicō scientiā solummodo stricte acceptam, put est tñ verorū: sed scientiam largo modo acceptam pro quacumque notitia, secundū quod omne quod nouimus communi vsu loquendi scire dicimus.

AD TERTIVM dicēdum, q̄ sicut scintilla est id, quod purius est de igne, & quod superuolat toti igni, ita synderesis est id quod supremum in conscientie iudicio reperitur: & secundum hanc metaphoram synderesis scintilla conscientie dī. Neq; oportet, ut in omnib. alijs se habeat synderesis ad conscientiam, sicut scintilla ad ignem. Et tamen in igne materiali aliquis motus accidit igni propter admissionem ad materiam alienam, qui non accidit scintillæ ratione suæ puritatis. Et ita etiam aliq̄ error potest accidere conscientie propter commistionem eius ad particularia, quæ sunt quasi materia a ratione aliena, qui non accidit rationi in sua puritate existenti.

AD QVARTVM dicendum, q̄ conscientia dicitur lex intellectus secundum illud quod habet a synderesi: & secundum hoc nunquam errat: sed aliunde, ut dictum est.

In corp. a. & ad arg.

AD V. dicēdū, quod licet rō ex hoc, quod coniungitur synderesi, non erret, tamen rō superior vel inferior erras pōt synderesi applicari, sicut mi

nor falsa adiungitur maiori ueræ.

AD VI. dicendum, q̄ iudicio statim dicto testium, quando dicta testium non possunt per alia manifesta iudicia argui falsitatis. In eo autē qui in conscientia errat, testimonium conscientie arguitur falsitatis ex ipso dictamine synderesis, & sic non stabitur dicto conscientie errantis in diuino iudicio: sed magis dictamini legis naturalis.

AD VII. dicēdum, quod conscientia non est prima regula humanorum operum: sed magis fructus conscientie: conscientia autem est quasi regula regularum, vnde nihil mirum, si error in ea potest accidere.

AD VIII. dicendum, q̄ spes illa quæ super conscientiam fundatur certitudinem hie, & hac est gratuita: spes autem quæ super errorem conscientiam fundatur, est illa, de qua dicitur, spes in priorum peribit.

ARTICVLVS III. Verum conscientia liget.

TERTIO queritur, utrum conscientia liget. Et videtur quod non. Nullus ligatur ad aliqua faciēda, nisi aliqua lege: sed homo non facit sibi ipsi legem. ergo cum conscientia sit ex hominis conscientia, non ligat.

¶ 2 Præter. Aliquis ad consilia non ligatur: sed conscientia se habet per modum consiliorum. Ita videtur conscientia præcedere electionem, licet consilium. ergo conscientia non ligat.

¶ 3 Præter. Nullus ligatur, nisi ex aliquo superiori: sed conscientia hominis non est superior, quam ipse homo. ergo homo ex sua conscientia non ligatur.

¶ 4 Præter. Eiusdē est ligare & soluerē: sed conscientia non sufficit ad hominem aboluendum, ergo nec etiam ad ligandum.

SED CONTRA, Eccl. 7. scit conscientia tua, q̄ in die dice nemo nocens absouit: sed præcepit in diebus obligat. ergo dictamen conscientie ligat.

¶ 2 Præter. Super illud Ro 9. omne quod non est ex fide &c. dicit Orig. multa apostolus, v̄ nihil dicitur, uel cogitem, nihil agam. nisi secundum conscientiam. ergo conscientia ligat.

RESPON. Dicendum, quod conscientia procul dubio ligat. Ad uidēdum autem quomodo ligat, sciendum est, q̄ ligatio metaphorice corporalis b̄ ad spiritualia sumpta necessitatis impositionē importat. Ille enim qui ligatus est, necessitate hie consentiendi in loco, ubi ligatus est, & autem et potestas ad alia diuertendi. unde patet, quod ligatio non h̄t locum in illis, quæ ex se necessaria sūt. Non. n. possumus dicere ignem esse ligatū ad hoc, quod sit lum feratur, quamuis necesse sit ipsū sicut lum ferri: sed in tantum necessitatis ligatio locum habet, quib. ab alio necessitas imponitur. et autem duplex necessitas, quæ ab alio agente imponi potest. Vna quidem coactionis per quam cōs absolute necesse h̄t facere hoc, ad quod determinatur ex actione agentis, alias coactio non proprie diceretur, sed magis inductio. Alia uero est necessitas conditionata, lex finis inpositione, sicut imponitur alicui necessitas, ut si non fecerit hoc, non consequatur suum præmium. prima quidem necessitas, quæ est coactionis, non cadit in motibus uoluntatis, sed solum in corporalib. rebus, eo qd uoluntas naturaliter est a coactione libera. Secunda necessitas uoluntati imponi potest, vt l. necessarium sit hoc eligere, si hoc bonum d̄eat consequi uel si hoc malum debeat uitare. Carere. n. malo in idem computatur, cum h̄re bonum in talib. ut